

NHỮNG ĐIỀU TÔI BIẾT VỀ

Phan Đình Tăng

Ban Phụ Trách Lá Thư AHCC có gởi cho tôi bài “Sự thật về căn hầm bí ẩn trong Dinh Gia Long” (xem phụ bản đăng dưới đây) để tham khảo và viết cho Lá Thư những điều tôi biết về đề tài này. Xem hết bài tôi thấy có đoạn nói những chuyện tôi chưa bao giờ nghe, chắc là xuyên tạc, có đoạn thì tôi biết là đúng. Tôi xin tóm lược ý kiến của tôi và nói thêm những điều tôi biết trong lúc làm công tác hầm trú ẩn bom đạn ở Dinh Gia Long trước đây.

Về bài nói trên, tôi chưa bao giờ nghe hay biết những việc nói trong các đoạn sau đây:

“Có sách viết: Kiến trúc sư (KTS) Võ Đức Diên là người thiết kế hầm. Sau khi hoàn thành bản vẽ, Võ Đức Diên bị Ngô Đình Diệm mời uống ly cà phê có độc.”

“Nhiều người còn đồn rằng căn hầm này có nhiều đường hầm thông ra sông Sài Gòn, Sở Thú, Nhà Thờ Đức Bà và thậm chí còn thông ra tới Chợ Lớn.”

“Có sách còn viết: Công việc đào hầm được giao cho 200 tù binh không tung tích chia thành 10 toán, mỗi toán 20 người luân phiên đào. Số tù binh này được đưa tới bằng xe buýt kín, mỗi người đều bị bịt mắt, khi vào trong phòng mới mở ra.”

“Công việc đào hầm được thực hiện từ 12 giờ khuya nên bên ngoài không ai hay biết. Lại có nguồn tin cho rằng căn hầm do kiến trúc sư người Pháp tên Hoeffel chỉ đạo xây dựng theo thiết kế giống hầm chỉ huy của chiến lữ Maginot trên đường biên giới giữa nước Pháp và Đức.”

“KTS Ngô Viết Thụ được Ngô Đình Diệm tin cậy giao cho việc vẽ bản thiết kế xây dựng đường hầm này. Sau khi KTS Ngô Viết Thụ sang Mỹ, Kỹ sư Phan Đình Tăng ...”

Ngoại trừ các đoạn kể trên, tôi thấy phần mô tả hầm trú ẩn trong bài không xa sự thật bao nhiêu.

Về phần tôi, việc hai phi công oanh tạc Dinh Độc Lập xảy ra trong lúc tôi đang đi theo một phái đoàn qua hội nghị về trao đổi kinh tế ở Đài Bắc. Hôm đang đi xem một nhà máy thì ông Trưởng Phái đoàn nói với chúng tôi là có hai phi công oanh tạc Dinh Độc Lập nên các ông lớn phải về hết, còn ông Trưởng Phái đoàn và chúng tôi được lệnh phải ở lại cho hết hội nghị mới về. Về đến Sài Gòn tôi được lệnh ông Bộ Trưởng Công Chánh vào theo phái đoàn đi xét hư hại của Dinh Độc Lập và ước tính tiết phí xây cất lại. Tôi vào đó thấy bên chỗ Ông Bà Nhu ở bị hư hại vì máy bay xạ kích, còn phía bên Tổng Thống ở không thấy hư hại gì.

Kiến trúc Sư Ngô Viết Thụ được giao vẽ lại Dinh Độc Lập và lập đồ án tái thiết dinh này với một số người khác. Còn Dinh Gia Long đến với tôi rất bất ngờ. Một hôm ông Bộ Trưởng Nguyễn Văn Dinh kêu tôi đi với ông lên Dinh Gia Long gặp Tổng Thống Ngô Đình Diệm. Ông nói việc này bí mật đừng cho ai biết. Nghe nói, tôi cũng hơi lo. Khi lên đó thì mới biết việc bí mật ấy là làm cái hầm trú ẩn bom đạn cho Tổng Thống. Tôi chưa bao giờ làm công tác loại này nên cũng rất lo, nhất là ông Bộ Trưởng giao công việc cho tôi rồi để cho tôi trực tiếp nhận chỉ thị của Tổng Thống, chẳng có ai giúp. Người nào cũng chạy làng. Tôi hỏi ông Bộ Trưởng ai sẽ làm công tác thì ông nói Phủ Tổng Thống đã lựa nhà thầu rồi, ông (nghĩa là tôi) chỉ sao thì họ làm vậy. Phủ Tổng Thống sẽ thanh toán tiền bạc cho họ.

Đã mắc kẹt với vụ Dinh Gia Long, tôi vẫn còn phải liên hệ với vụ Dinh Độc Lập. Một hôm, ông Bộ Trưởng gọi tôi lên văn phòng để cấp cho tôi cái nhà ở số 58 đường Nguyễn Thông. Tôi đang ngồi làm giấy tờ với ông Đồng Lý Văn Phòng thì ông Bộ Trưởng kêu tôi lại, nói là Tổng Thống bảo tôi phải lấy máy bay đi lên Đà Lạt họp với phái đoàn tái thiết Dinh Độc Lập. Tôi lên Đà Lạt, đến Nhà Khách Công Chánh thì thấy anh Ngô Viết Thụ và nhiều anh Công Chánh và Công Binh ở đó. Tôi hơi ngạc nhiên thì anh Thụ nói ngay: “Hôm kia Tổng Thống lên đây hỏi tụi này có cần ai giúp không. Tụi này thấy Tăng ở Sài Gòn cũng buồn nên nói là cần Tăng để Tăng lên đây ở với tụi này cho vui.” Tôi nói: “Trời ơi, tôi có bao nhiêu việc phải làm, nào Kiều Lộ, nào Dinh Gia Long, mà bảo tôi lên đây chơi cho vui là tại làm sao?” Anh Thụ nói: “Đừng lo, tụi này không giao công việc gì đâu, chỉ cần ngồi đó cố vấn thôi.” Cả ngày tôi buồn phải lấy cuốn sách trình thám của một tác giả Pháp ra đọc. Lâu lâu anh Thụ hỏi: “Tăng thấy moa vẽ cái này có làm được không?” Tôi trả lời ba phải: “Cái gì làm

lại không được, chỉ có mất hay rẻ thôi. Căn bản vẫn là vấn đề ngân sách.” Cũng may là sau đó tôi không phải làm gì nhiều cho nhóm này.

Công tác làm hầm trú ẩn ở Dinh Gia Long đã hơn 40 năm rồi, tôi không nhớ kỹ lắm cho nên chỉ kể lại vài chuyện tôi còn nhớ để các AH xem cho vui.

Hầm này chỉ làm để Tổng Thống tránh bom đạn mà thôi, không đi ra đâu được hết. Khi có báo động, Tổng Thống chỉ cần chạy xuống cầu thang, đóng cửa sắt lại là an toàn vì cầu thang và cửa sắt được tính để chịu bom đạn vào khoảng 500 ki-lô. Tổng Thống sẽ xuống ở trong phòng, có máy lạnh, ống thoát nước, phòng vệ sinh.

Khi làm phòng vệ sinh, tôi mới thấy khó. Nằm sâu 7 mét dưới mặt đất, nước dơ sẽ chảy vào đâu? May thay tôi thấy gần đó có một cái hầm như cái giếng sâu xuống xa. Từ giếng lại có một sợi giây thép đi lên nhưng đứt nửa chừng. Tôi hỏi một anh bạn Công Binh, anh ta nói: “Tây nó làm cái chống sấm sét, nhưng sợi giây đứt rồi nên cái “paratonnerre” đó không còn chạy nữa.” Tôi hỏi làm phòng vệ sinh rồi cho nước dơ chảy xuống đó được không. Anh ta nói: “Được, nhưng lỡ ra sét đánh Tổng Thống thì sao?” Anh vừa nói vừa bắm tay tôi cười như nắc nẻ.

Khi lãnh công tác thì ai cũng tránh né, giao cho tôi một mình chịu trận, nhưng khi gần xong thì họ trình với Tổng Thống đủ điều, chỉ trích tùm lum, làm tôi bị Tổng Thống hỏi, phải trả lời dài dài. May sao Tổng Thống cũng hiểu và bảo tôi cứ tiếp tục, “làm như vậy cũng tốt rồi”.

Một hôm, Phủ Tổng Thống gọi tôi vào sớm để gặp Tổng Thống. Tôi vào thì một sĩ quan nói tôi phải đợi vì Tổng Thống đang có chuyện gấp cần giải quyết. Tôi đợi độ nửa giờ thì được gọi vào. Tổng Thống nhìn tôi một lúc, rồi sực nhớ chuyện gì, kêu tôi ra nhìn qua cửa sổ, thấy cái cầu thang được bao bọc bởi một bức tường bê-tông cốt sắt dày một mét. Tổng Thống bỗng thốt lên: “Ừa, họ làm xong rồi!” Tôi hỏi: “Có gì không ạ?”. Tổng Thống nói: “Khi 5 giờ sáng, tôi ra xem, thấy cầu thang mới sơn có một nửa rồi để vậy; bây giờ lại thấy sơn hết rồi.” Tôi trình với Tổng Thống là Ban An Ninh Dinh Gia Long ra lệnh cho nhà thầu chỉ làm đến 6 giờ chiều là phải ra khỏi dinh, sáng đến 7 giờ mới được vào làm lại. Vì vậy, nhà thầu mới sơn được một nửa thì đến 6 giờ chiều, họ phải đi ra; Tổng Thống nhìn khi 5 giờ sáng, lúc đó họ chưa đi làm lại; bây giờ gần 9 giờ, họ sơn xong hết.

Sau đó tôi định xin phép Tổng Thống trở về làm việc thì Tổng Thống bảo tôi ngồi lại để hỏi thêm vài điều. Ông nói: “Có người nói là mấy cái lỗ thông hơi anh nguy trang bằng mấy chậu trồng hoa đó, lỡ ra địch bơm hơi ngạt hay bơm nước vào thì sao?” Tôi nghĩ thầm, cha nào rắc rối hót bậy, chứ nếu địch đã vào đến đó rồi thì Tổng Thống còn ngồi trong hầm làm gì nữa mà lo. Tuy vậy, tôi cũng phải trả lời cho song suốt: “Dạ thưa Tổng Thống, cái lỗ đó là để hơi ra, còn hơi vào lấy từ trên nóc dinh, không ai biết được. Nếu họ bơm hơi ngạt vào chỗ hơi ra thì họ chết trước. Còn nếu họ bơm nước vào thì tôi đã tính rồi. Tôi tìm thấy dưới đường Pasteur một ống cống chảy ra sông Sài Gòn, đường kính gần 2 mét, tôi đi trong đó thấy rộng thênh thang. Tôi làm một lỗ thoát nước ra ống cống này, lỗ ấy có một cái nắp bằng thép di động một chiều. Nếu nước từ trong ra thì nắp mở cho nước chảy, còn nếu mực nước ở ngoài cao hơn

thì áp lực của nước sẽ đóng nắp lại, nước từ ngoài không vào được. Nếu họ bơm nước vào lỗ thông hơi thì bao nhiêu nước bơm vào sẽ theo đường ống ấy đổ ra sông Sài Gòn hết.” Tổng Thống gật đầu khen phải.

Vài hôm sau, tôi lại bị kêu vào và Tổng Thống nói: “Có người nói anh làm cái cửa sắt vào cầu thang nặng nề, mở ra đóng vào khó. Họ nói bên Anh Cát Lợi có bán một loại cửa kính sừng đại bác bắn không bễ mà nhẹ nhàng, dễ đóng mở.” Tôi nói: “Thưa Tổng Thống, cái cửa sắt đó chịu được bom 500 ki-lô, giống bức tường xung quanh cầu thang, làm mạnh thêm làm chi. Dầu sao, nếu Tổng Thống muốn, xin hỏi người đó mua cánh cửa ấy ở đâu, bao nhiêu tiền, nhờ họ đi mua về gắn, tôi sẽ lấy cái cửa sắt đem làm nơi khác.” Sau đó Tổng Thống lại kêu tôi vào, bảo là ông nào đó nói cái cửa kính bán bên Anh giá là 450,000 đồng Việt Nam. Tôi thưa với Tổng Thống là cánh cửa sắt tôi đặt làm giá chỉ có 45,000 đồng, nếu Tổng Thống muốn thay bằng cửa kính bên Anh thì xin ra lệnh cho ông Bí Thư xuất ra 450,000 đồng cho người đó mua. Tổng Thống lắc đầu nói: “Mất rứa mà mua làm chi, làm như anh được rồi.” Tôi thờ phào, nhẹ nhõm.

Qua kinh nghiệm, tôi thấy tính người mình hay như vậy. Khi gặp việc khó khăn thì trốn tránh, khi người khác làm xong việc lại tăng công bậy bạ.

Khi được giao công việc nói trên, tôi về dỡ sách ra xem và tìm thấy hai quyển mà tình cờ tôi đã có. Một quyển tôi mua hồi đi Mỹ, tên là “Building Construction Handbook”. Ở Mỹ, quyển sách này giá cao nên tôi không mua. Trên đường về, ghé Đài Loan, tôi thấy ở đây cũng có bán quyển sách này với giá rất rẻ nên mua một quyển. Người bán nói quyển sách này phải dùng ở Đài Loan, không được đem ra nước ngoài, nhưng khi tôi bỏ sách vào va-li và đi ra phi trường, không thấy ai kiểm soát gì cả. Quyển thứ hai, tôi không nhớ tên, do Công Binh Mỹ tặng. Tôi rất thích hai quyển sách này vì sách chỉ dẫn tường tận phương cách thiết kế và xây cất. Thí dụ: quyển “Building

Construction Handbook” không những chỉ phương pháp tính máy lạnh, mà còn chỉ nên mua máy lạnh hiệu gì, ở đâu, giá tiền bao nhiêu. (Khi tính máy lạnh cho hầm trú ẩn ở Dinh Gia Long, tôi có đưa bản ước tính cho một ông bạn có văn phòng thiết kế và tiệm bán máy lạnh xem mà không cho biết chỗ sẽ trang bị máy lạnh này ở đâu. Ông bạn xem xong, nói bản ước tính rất đúng tuy hơi cao một chút, và nếu muốn, ông sẽ bán và gắn máy lạnh cho. Tôi nói ông bạn chờ vì tôi phải hỏi ý kiến ông chủ nhà. Khi tôi đưa bản ước tính cho Phủ Tổng Thống thì Sở Nội Dịch giao cho Hải Quân qua mua máy lạnh ở một tiệm nào đó bên Hồng

Kông. Ngày 30/10/63, Phủ Tổng Thống gọi tôi vào tiếp nhận. Tiếp nhận xong thì xảy ra vụ đảo chánh ngày 1/11/63 và công tác ngưng từ đó.) Quyển thứ hai chỉ cách xây nhà cửa, công trình sự chống bom đạn. Nhờ vậy tôi mới biết cách thiết kế hầm trú ẩn bom đạn trong Dinh Gia Long.

Sau công tác này, tôi đi đến kết luận là khi nhận làm một công việc gì, dù khó khăn nhưng nếu mình cố gắng tìm tòi và chuyên tâm thực hiện thì cũng sẽ thành đạt được và thu thập khá nhiều kinh nghiệm.

PHỤ BẢN ĐÍNH KÈM:

Sự thật về căn hầm bí ẩn trong Dinh Gia Long

TP - Có rất nhiều tài liệu văn học thêu dệt những tình tiết ly kỳ xung quanh căn hầm bí mật trong Dinh Gia Long, nơi trú ẩn cuối cùng của Ngô Đình Diệm trước khi kết thúc số phận bằng cái chết thê thảm. Sự thật ra sao?

Có sách viết: Kiến trúc sư (KTS) Võ Đức Diên là người thiết kế hầm. Sau khi hoàn thành bản vẽ, Võ Đức Diên bị Ngô Đình Diệm mời uống ly cà phê có độc.

Nhiều người còn đồn rằng căn hầm này có nhiều đường hầm thông ra sông Sài Gòn, Sở thú, Nhà thờ Đức Bà và thậm chí còn thông ra tới Chợ Lớn.

Có sách còn viết: Công việc đào hầm được giao cho 200 tù binh không tung tích chia thành 10 toán, mỗi toán 20 người luân phiên đào. Số tù binh này được đưa tới bằng xe bịt kín, mỗi người đều bị bịt mắt, khi vào trong phòng mới mở ra.

Công việc đào hầm được thực hiện từ 12 giờ khuya nên bên ngoài không ai hay biết... Lại có nguồn tin cho rằng căn hầm do kiến trúc sư người Pháp tên Hoeffel chỉ đạo xây dựng theo thiết kế giống hầm chỉ huy của chiến lũy Magnot trên đường biên giới giữa nước Pháp và Đức...

Dinh Gia Long nay là Bảo tàng Cách mạng TP. HCM

Sự thật, căn hầm trong Dinh Gia Long hiện vẫn còn nguyên vẹn, nằm trong khuôn viên Bảo tàng TPHCM. Mới đây, do yêu cầu chuẩn bị trưng bày, mở cửa đón khách tham quan căn hầm, TS Đặng Văn Thắng và Thạc sỹ Trần Hạnh Minh Phương (cán bộ đang làm việc tại bảo tàng TPHCM) đã đến Trung tâm lưu trữ Quốc gia 2 để tìm tư liệu về căn hầm.

Rất may, nơi đây vẫn còn lưu lại một hồ sơ thuyết trình “Vì sao chi phí thực tế xây cất đường hầm cao hơn dự toán” do Nha Kiều lộ (Phòng Phủ Thủ tướng) lập bao gồm tờ trình chi phí công tác xây cất hầm đến ngày 3/4/1963, 1 họa đồ sơ bộ, 2 họa đồ công tác.

Và, căn hầm bí ẩn trong Dinh Gia Long đã phần nào có ánh sáng.

Ngày 27/2/1962, xảy ra vụ đảo chính, ném bom Dinh Độc Lập mưu sát gia đình Tổng thống Ngô Đình Diệm. Mặc dù cuộc mưu sát không thành nhưng sự kiện này khiến Ngô Đình Diệm lo sợ cho số phận của mình.

Ông ta liền dờ về Dinh Gia Long và quyết định cho xây dựng một đường hầm bí mật để trú ẩn. KTS Ngô Viết Thụ được Ngô Đình Diệm tin cậy giao cho việc vẽ bản thiết kế xây dựng đường hầm này. Sau khi KTS Ngô Viết Thụ sang Mỹ, Kỹ sư Phan Đình Tăng- Giám đốc Nha Kiều lộ là người duy nhất được giao nhiệm vụ thi công, kiểm soát nghiên cứu lại đồ án và hoàn tất bản vẽ.

Hầm được nhà thầu Trương Đăng Khoa xây dựng từ tháng 5/1962, đến ngày 30/10/1963 thì hoàn tất với tổng kinh phí là 12.514.114 đồng (tiền thời đó). Hầm được đào sâu xuống mặt đất 4 m, đúc bằng xi măng cốt sắt (170kg sắt/m³ bê tông), tường dày 1 m.

Với thiết kế này, các loại trọng pháo và bom 500kg nếu có oanh tạc vào dinh cũng không làm sập hầm. Hầm có 6 cửa bằng sắt, đóng mở bằng cách xoay một bánh lái như cửa tàu thủy, phía trong còn có chốt sắt thật lớn để cài khi có sự cố.

Phần mặt đất phía trên nắp hầm được ngụy trang bằng những chậu cây cảnh. Trong hầm có hệ thống thông gió, hệ thống điện thấp sáng, hệ thống nước sạch và cống dẫn nước thải, nước mưa.

Tổng diện tích mặt bằng hầm là 1392,3m² (30,6x45,5). Từ trên xuống hầm theo 2 đường cầu thang A (hướng đường Nam Kỳ khởi nghĩa) và cầu thang B (hướng đường Pasteur). Theo đường cầu thang A xuống gặp 2 phòng liền nhau: Phòng khách và phòng vệ sinh.

Theo đường cầu thang B xuống gặp phòng máy đèn. Từ phòng này đi xuống gặp ngay phòng của Ngô Đình Nhu và kế bên là phòng Ngô Đình Diệm với diện tích 17m².

Phòng Ngô Đình Diệm đặt 1 chiếc bàn vuông, một cái bệ nhỏ và hệ thống thông tin liên lạc. Hầm có lối ra một lộ cốt hướng đường Nam kỳ khởi nghĩa và 6 lỗ thông gió, 2 lỗ thoát nước bẩn.

Do yêu cầu bí mật, các giấy tờ liên quan đến việc xây dựng hầm trước ngày 11/11/1963 (ngày Ngô Đình Diệm bị lật đổ) đều tránh nêu từ “Hầm” mà chỉ là “Công tác xây cất ở Dinh Gia Long).

Hầm được xây trong thời gian gấp rút nên chưa trang bị các vật dụng tiện nghi. Thậm chí, đến khi Ngô Đình Diệm bị lật đổ, một hạng mục rất cần thiết có trong dự trù vẫn chưa hoàn thành, đó là hệ thống máy quạt để điều hoà không khí dù máy quạt đã được nhập về để ở Sở Nội dịch.

Ngày 1/11/1963, quân đảo chính đã tấn công vào hầm. Tại đây còn một lá cờ trắng, một số tài liệu viết tay ghi lại những cuộc điện đàm tại phòng của Ngô Đình Diệm.

6 giờ 45 phút ngày 2/11/1963, Dinh Gia Long thất thủ. Đúng vào thời điểm này, Diệm và Nhu đang cầu kinh tại nhà thờ Francisco Xavier (Nhà thờ Cha Tam).

Do có mật báo nên vài phút sau đó, quân đảo chính đã cho chiếc M.113 đến nhà thờ Cha Tam. Diệm – Nhu bị trói đưa lên xe rồi bị đánh đập và bị bắn chết.

Lý Thành Tâm